

Т. Корнілова,
завідувачка лабораторії змісту та моніторингу якості післядипломної освіти
факультету підвищення кваліфікації,
викладач кафедри педагогіки й андрагогіки,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0001-5730-9824>
tat.kornilowa@gmail.com

Професійні стандарти педагогічних працівників у контексті освітніх програм у закладах післядипломної педагогічної освіти

Анотація. У статті розглядаються проблеми та умови впровадження професійних стандартів педагогічних працівників у контексті розроблення змістового наповнення освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти, що представлені як нормативні документи організації освітнього процесу для певної категорії слухачів.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, професійні стандарти, освітні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, педагогічні працівники.

T. Kornilova,
Head of the Laboratory of Content and Quality
Monitoring of Postgraduate Education
of the Faculty of Advanced Training,
Teacher of the Department
of Pedagogy and Andragogy,
Municipal Institution «Zhytomyr Regional
In-Service Teacher Training Institute»
of Zhytomyr Regional Council
<https://orcid.org/0000-0001-5730-9824>
tat.kornilowa@gmail.com

Professional standards of pedagogical workers in the context of educational programs in institutions of postgraduate pedagogical education

Abstract. The article considers the problems and conditions of implementation of professional standards of teachers in the context of developing the content of educational programs for teachers in postgraduate education, and educational

programs are presented as regulations for the organization of the educational process for certain categories of students.

Keywords: advanced training, professional standards, educational programs of pedagogical workers advanced training, pedagogical workers.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Стрімкі зміни в суспільстві зумовили необхідність модернізації системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти. Актуальність проблеми, що розглядається в статті, обумовлена питаннями, насамперед, оновлення змісту освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти (ОП), які укладаються з урахуванням професійних стандартів педагогічних працівників, основних напрямів державної політики в галузі освіти, запитів громадянського суспільства, установ і закладів освіти, освітніх потреб споживачів освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, умови та стан розроблення освітніх програм розглянуто в наукових працях вітчизняних науковців та дослідників, але ці дослідження стосуються закладів вищої освіти в контексті стандартів вищої освіти. Наприклад, В. І. Луговий аналізує Міжнародну стандартну класифікацію освіти з огляду на її концептуальні засади, обґрунтовує доцільність та спосіб її використання для галузевої класифікації вітчизняної освітньої сфери [6]. Ю. М. Рашкевич підкреслює, що формування ОП стає колективною справою різних кафедр і викладачів автономного закладу вищої освіти, ґрунтується на гармонійному поєднанні ідеї освіти впродовж життя й андрагогіки [13]. В. Є. Бахрушин вважає, що нові стандарти освіти мають стати прототипом рекомендаційних стандартів, розроблюваних професійними товариствами чи незалежними агенціями забезпечення якості вищої освіти, аналогічними тим, що використовуються у багатьох європейських країнах [1].

Водночас частково досліджено аспекти розроблення та використання освітніх програм у закладах післядипломної педагогічної освіти, проаналізовано особливості освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основи розвитку професійної компетентності педагога (Т. Б. Корнілова) [3; 4; 5].

Проте більшість методичних рекомендацій щодо розроблення ОП, надані дослідниками, стосуються суто організації освітньої діяльності в закладах вищої освіти; для закладів післядипломної педагогічної освіти ця проблема є відносно новою та до кінця не дослідженою.

Мета статті: розглянути та проаналізувати особливості використання професійних стандартів педагогічних працівників у контексті розроблення освітніх програм закладів післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах викликів, які переживає сучасна педагогічна освіта, впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [14]

важливим аспектом реформування освіти в цілому став розвиток та вдосконалення освіти дорослих, невід'ємною частиною якої є післядипломна педагогічна освіта. Головна ідея сучасного підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі закладів післядипломної педагогічної освіти – всебічний розвиток загальних та професійних компетентностей, забезпечення фахового самовдосконалення слухачів на основі активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду, соціальних запитів держави щодо ефективного виконання посадово-функціональних обов'язків.

Практичними орієнтирами в цьому процесі стали професійні стандарти педагогічних працівників, серед яких: «Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [8], «Професійний стандарт “Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти”» [9], «Професійний стандарт практичного психолога закладу освіти» [10], «Професійний стандарт “Керівник (директор) закладу дошкільної освіти”» [11], «Професійний стандарт “Вихователь закладу дошкільної освіти”» [12].

Слід взяти до уваги, що професійні стандарти – це затверджені в установленому порядку вимоги до кваліфікації працівників, їхніх компетентностей, що визначаються роботодавцями і слугують основою для формування професійних кваліфікацій. Вони співвідносяться з рівнями національної і галузевих рамок кваліфікацій і групуються за галузевими ознаками.

Таким чином, чітке визначення трудових функцій, професійних компетентностей, знань, умінь та навичок педагогів у професійних стандартах дозволяє покласти ці вимоги в основу розроблення освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

У Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що освітні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників мають орієнтуватися на професійний стандарт [7].

Серед основних задач стандартів професійної діяльності виділяються такі:

- розвиток конкретних професій та професіоналізму фахівців;
- визначення критеріїв оцінки результатів їх праці;
- підвищення якості праці;
- покращення кадрового менеджменту в певній сфері;
- створення механізмів стимулювання професійного росту та ін.

Дослідники вважають, що професійні стандарти потрібні:

державі – це дозволяє формувати політику в області зайнятості населення;

робітникам – визначати власний професійний рівень, бути основою для підвищення кваліфікації та якості праці;

у сфері освіти – формувати освітні стандарти на основі професійних стандартів; активно оновлювати зміст освітніх стандартів відповідно до вимог зміни професійних стандартів;

роботодавцям – оцінювати якість освіти відповідно до вимог професійних стандартів.

Крім того, професійні стандарти педагогічних працівників мають можливості практичного застосування, а саме:

- як основа для визначення критеріїв оцінювання педагогічної діяльності під час атестації й сертифікації;

- для підвищення кваліфікації педагогічних працівників;

- для саморозвитку й визначення, що на наступному етапі потрібно опрацювати, в яких сферах вдосконалюватися.

У професійних стандартах педагогічних працівників кожна компетентність розписана за рівнями – від рівня спеціаліста до вищої категорії.

Враховуючи це, а також те, що неформальні програми, до яких відносяться ОП підвищення кваліфікації педагогічних працівників, спрямовані на здобуття практичних знань, професійних умінь, інших компетентностей у конкретному контексті, в основу підвищення кваліфікації педагогічних працівників КЗ «Житомирський ОППЮ» ЖОР (директор І. І. Смагін) покладено саме використання професійних стандартів педагогів.

Як відомо, ОП – це нормативний документ організації освітнього процесу для певної категорії слухачів, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних модулів, кількість кредитів ЄКТС/навчальних годин, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), які повинен оновити, удосконалити, розвинути слухач системи післядипломної педагогічної освіти [2].

Варто зауважити, що всі освітні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників розроблені відповідно до актуальних нормативних документів, на засадах Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [14], професійних стандартів [8; 9; 10; 11; 12], з урахуванням освітніх потреб педагогів, які можуть обрати підвищення кваліфікації за програмами тематичних, інтегрованих, суто предметних/функціональних курсів. Всі освітні програми підвищення кваліфікації, кожна з яких оприлюднена на вебсайті Інституту, містять інформацію про розробника (-ів), найменування, мету, напрям, зміст, обсяг, форму підвищення кваліфікації, перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться, строки виконання, місце виконання програми, вартість/безоплатність надання освітньої послуги, документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації [2]. Зміст кожної програми складається з психолого-педагогічного, предметно-методичного, інформаційно-цифрового, контрольнo-аналітичного модулів. Цілісний і системний добір модулів і тем освітніх програм враховує особливості професійної діяльності вчителя Нової української школи та має практичну спрямованість.

Використання професійних стандартів педагогічних працівників стосується організації освітнього процесу на різних рівнях: освітніх програм, навчальних планів, індивідуальних завдань, документів про підвищення кваліфікації (свідоцтв, сертифікатів), в яких зазначені професійні компетентності відповідно до професійних стандартів педагогічних працівників різних категорій слухачів (табл. 1).

Таблиця 1

Професійні компетентності відповідно до професійних стандартів педагогічних працівників різних категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації

№ з/п	Професійні стандарти педагогічних працівників	Категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації	Професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)
1	Професійний стандарт «Практичний психолог закладу освіти»	Практичні психологи закладів освіти та/або установ освіти ЗЗСО; практичні психологи, соціальні педагоги ЗДО	Здатність визначати актуальні напрями і завдання психологічної профілактики з урахуванням моніторингу та аналізу соціально-психологічної ситуації в закладі освіти. Здатність планувати, організовувати та визначати ключові показники ефективності психологічної профілактики. Здатність обирати та практично застосовувати методи психологічної діагностики. Здатність планувати, реалізовувати та визначати ефективність психологічної допомоги
2	Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»	Учителі (викладачі) ЗЗСО; вихователі ЗЗСО; асистенти вчителів; педагоги-організатори; педагогічні працівники ЗПО; педагогічні працівники ІРЦ; керівники (директори)	Предметно-методична компетентність. Інформаційно-цифрова компетентність. Психологічна компетентність. Інклюзивна компетентність. Здоров'язбережувальна компетентність. Прогностична компетентність. Оцінювально-аналітична компетентність. Рефлексивна компетентність

		ІРЦ	
3	Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти»	Директори ЗЗСО, заступники директорів з НВР, заступники директорів з ВР	Нормативно-правова компетентність. Компетентність стратегічного управління закладом освіти. Компетентність забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Лідерська компетентність. Здоров'язбережувальна компетентність. Інклюзивна компетентність. Інноваційна компетентність. Інформаційно-цифрова компетентність
4	Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»	Завідувачі (директори) та вихователі-методисти закладів дошкільної освіти, які за суміщенням або сумісництвом працюють вихователям	Проектувальна компетентність. Організаційно-методична компетентність. Здатність до навчання впродовж життя. Інформаційно-комунікаційна компетентність. Емоційно-етична компетентність. Нормативно-правова компетентність
5	Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»	Вихователі, музичні керівники, інструктори з фізкультури, керівники гуртків ЗДО	Прогностична компетентність. Організаційна компетентність. Оцінювально-аналітична компетентність. Здоров'язбережувальна компетентність. Психо-емоційна компетентність. Здатність до навчання впродовж життя. Інформаційно-комунікаційна компетентність

Крім того, як окремий вид підвищення кваліфікації педагогічні працівники мають можливість взяти участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо, тематику яких вони можуть обрати самостійно, виходячи із запропонованих тем занять освітньої програми підвищення кваліфікації «Розвиток індивідуальної професійної траєкторії педагогічного працівника» (за Концепцією «Нова українська школа») за формою дистанційного навчання з використанням дистанційних технологій у синхронному режимі та своїх професійних потреб.

Зазначимо, що своєрідною реакцією на зміни, які відбуваються в освіті, все більш затребуваними серед слухачів стають курси підвищення кваліфікації за тематичними та інтегрованими програмами. Наприклад, педагогічних працівників приваблюють курси підвищення кваліфікації за темою «Створення сучасного освітнього середовища» (для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, дошкільної освіти, позашкільної освіти).

Таким чином, активне використання професійних стандартів педагогічних працівників у контексті змістового наповнення освітніх програм

підвищення кваліфікації педагогічних працівників сприяє розвитку особистості педагогічного працівника, розвиває загальні та професійні компетентності, формує бажання самовдосконалюватися та пізнавати себе.

Висновки. У підсумку можна говорити про те, що реалізація професійних стандартів педагогічних працівників у контексті освітніх програм підвищення кваліфікації закладів післядипломної педагогічної освіти забезпечує чітке виконання державної політики у сфері післядипломної педагогічної освіти, розвиває загальні та професійні компетентності слухачів курсів підвищення кваліфікації та сприяє розвитку особистості педагогічного працівника.

Проте важливо зауважити, що проблема використання професійних стандартів педагогічних працівників у контексті освітніх програм у закладах післядипломної педагогічної освіти потребує ще більш детального вивчення, переосмислення та розробки конкретних механізмів, що може стати предметом наступних науково-методичних пошуків.

Список використаних джерел та літератури

1. Бахрушин В. Є. Про простір вищої освіти Європи. URL: <https://osvita.ua/blogs/60053/>.

2. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Корнілова Т. Б. Освітні програми в закладах післядипломної педагогічної освіти, II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології». URL: <https://ppo.mk.ua/mod/page/view.php?id=3545>. 2017 р.

4. Корнілова Т. Б. Аналіз особливостей освітніх програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 168. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С.109.

5. Корнілова Т. Б. Освітня програма курсів підвищення кваліфікації як основа розвитку професійної компетентності педагога. *Збірник наукових праць Центрального українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 177. Ч. 1. 2019.

6. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Міжнародна стандартна класифікація освіти: галузі освіти та підготовки (засадничий аналіз та алгоритм застосування). *Педагогіка і психологія* : вісн. НАПН України. 2014. № 3. С. 5–17.

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07. 2018 р. № 776 «Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.

8. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної

середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста). URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/.

9. Наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 № 568-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf>.

10. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.11.2020 № 2425 «Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profesijnij-standart-praktichnij-psiholog-zakladu-osviti>.

11. Наказ Міністерства економіки України від 28.09.2021 № 620-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

12. Наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 «Про затвердження професійного стандарту “Вихователь закладу дошкільної освіти”». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartuviho-vatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

13. Рашкевич Ю. М. Компетентнісний підхід у побудові освітніх програм. URL: lawfaculty.chnu.edu.ua/wp.../Competence_Approach_Rashkevych_Nov.2014-1.pdf.

14. Розпорядження КМ України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>.